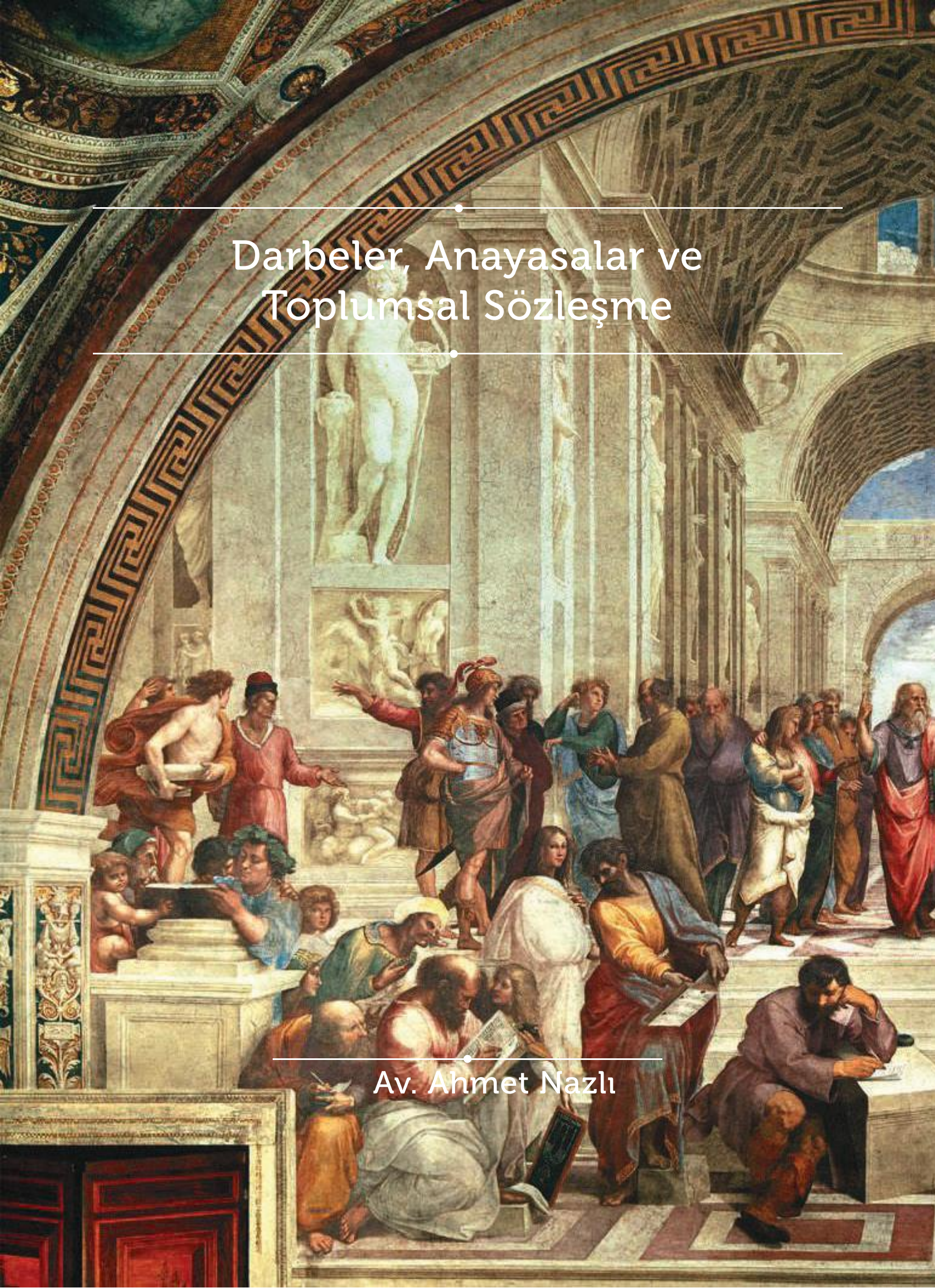

Darbeler, Anayasalar ve Toplumsal Sözleşme

Av. Ahmet Nazlı

Yönetenlerdeki 'iktidar olma şehveti', yönetilenlerdeki 'itaat kültürü' ile birleşince, darbe kültürümüz yüzyıllardır yaşama şansı bulmuştur.

DA- DARBE KÜLTÜRÜ
darbe, toplumu zorla belli bir yöne doğru götürüp, toplumu değiştirmek, döndürmek ve toplumu yönetmek için, mevcut/mesrû iktidarın, zor kullanılarak değiştirilmesidir. Bu tanıma göre darbeciler, kendi anlayışını zorladıkta eden askeri unsurlar ve bunların sivil uzantılarıdır. Bir toplumda darbelerin süregelme hali gelmesi, o toplum içinde bir darbe kültürünün var olduğunu gösterir. Yeniçerilerin ilk isyanı olan 'buçuk tepe' isyanından(1446), 1913 yılında Bab-ı Ali baskınına kadar, Osmanlı Devletindeki yeniçeri isyanları, Osmanlı toplumunda, bir darbe geleneğinin var olduğunu göstermektedir. Aynı geleneğin Cumhuriyet rejimince de tevarüs etmesi, bu toplumun bir 'darbe kültürü' olduğu hakkında bize bir şeyler söylemektedir.

Bu kültür sadece 'yönetenler'in değil, 'yönetilenlerin' de kültürüdür. Yönetenlerdeki 'iktidar olma şehveti', yönetilenlerdeki 'itaat kültürü' ile birleşince, darbe kültürümüz yüzyıllardır yaşama şansı bulmuştur.

Aslında bu kültür, toplumun sivil kanadında değil, askeri kanadında ortaya çıkmaktadır. Ancak, toplumun sivil kanadının darbeyi desteklemesi sonucu, toplumun en azından bir kısmının da askeri darbeleri desteklediğini göstermektedir. Sadece darbe yapanların varlığı darbenin başarılı olması için yeterli değildir: toplum çoğunluğunun da buna destek vermesi gerekir. Öyle ise, darbelerin başarılı olması, sadece darbe yapanların varlığına değil, toplumun da bunu kabullenmesine bağlıdır.

Nitekim Osmanlı Devletinde yeniçeri ocağı ve son dönem İttihad Terakki uygulamaları, çok münferit uygulamalar değil, bu toplumun kodlarına işlemiş sürekli tekrarlanan uygulamalardır. Toplumun çoğunluğu, bu duruma isyan etmeyerek devlet ile bir tür 'sosyal sözleşme' içindedir.

Darbe kültürümüz, sadece Osmanlı Devletindeki saray darbelerinden ibaret değildir. Cumhuriyetin kuruluşunda da darbe kültürümüzün etkili olduğunu görürüz. 1920 meclisi çok sesli ve çok kültürlü bir meclistir. Ancak, 1.grubun 2.grubu tasfiyesi de sessiz ve sivil bir darbedir. Her ne kadar toplum çoğunluğu bunu benimsemiyorsa da sessiz kaldığı için 1.grubun bu sivil darbesi başarılı olmuştur. Burada da toplum, seçimler yoluyla, kendisine dayatılan/sunulan toplumsal sözleşmeye rıza göstermiştir. 1960 ihtilali öncesi, toplum çoğunluğunu elinde bulunduran DP, elindeki çoğunluk iktidarını bonkörce kullanınca, 'çoğunluk diktatörlüğü' ithamına maruz kalmıştır. Bu zafer sarhoşluğu, kısa bir zaman içinde bir darbe ile son bulmuştur. Burada ilginç olan, darbeden önceki iktidarı büyük bir çoğunlukla iktidarda tutan toplum çoğunluğu, darbeden sonra da darbecilerin anayasasını büyük bir çoğunlukla desteklemiştir.

Toplum, kendisinin iktidara getirdiği başbakanı asılırken sadece üzölmüş ve buna karşı direnememiş yani zımnı olarak onaylamıştır. Burada da hem darbe öncesinde hem de darbe sonrasında toplumsal çoğunluk, iktidarların arkasında durarak, bir 'toplumsal sözleşme' içindedir.

1960 ihtilali sonrasında iktidara gelenler, kendilerini ihtilal öncesi siyasi iktidarın devamı sayarak toplumdan oy istemişlerdir. Bu siyasi taktik başarılı olmuş ve DP seçmenlerinin neredeyse tamamına yakınının oylarını alarak iktidara gelmiştir. Adalet Partisi iktidarları döneminde, DP'lere siyasi af konusunda, gerek siyasi iktidar gerekse muhalefet olumsuz davranmış ve siyasi yasaklar 1974 yılına kadar sürmüştür. Burada önemli olan, DP'lilerin siyasi yasaklarının, AP'liler tarafından da kaldırılamamış olmasıdır. Demek ki 1974 yılına kadar, gerek mecliste gerekse meclis dışında, bu konuda toplumsal bir mutabakat vardır. Toplum da meclisteki siyasi partilere oy vererek bu duruma meşruiyet vermektedir. 1971 yılında askerler, hükümete muhtıra verince, siyasi iktidar istifa etmiştir. Bazı çevreler siyasi iktidarın istifasını, meclisi açık tutmak için yapılmış siyasi bir manevra olarak sunsa da aslında olan şey, askeri güce karşı siyasi dirençsizliktir. Büyük Millet Meclisi de açık kalmasına rağmen, askeri baskıya karşı çok ciddi bir şey yapmamış, muhtıraya karşı hükümetin arkasında duramamıştır. Toplum da seçimler yoluyla siyasi iktidarı ya da muhalefeti destekleyerek bu dirençsizliği onaylamıştır.

12 Eylül 1980 darbesinde de benzer bir durum söz konusudur. Darbe öncesi toplum, çatışma içerisindedir. Sokak hareketleri, neredeyse bütün Türkiye sathındadır. Toplum, siyasi iktidarın arkasındadır. Sokak hareketlerinin işini içinden çıkılamaz bir hal almasından sonra, askeri bir darbe olur ve aynı toplum, darbeye karşı direnmek bir yana, darbecilerin hazırladığı anayasaya %93 oy vererek desteklemektedir.

Burada şu sorulabilir: Toplum, gerek darbeden önceki sokak hareketlerindeki manipölasyondan gerekse darbe sonrası siyasi manipölasyonlarla yanıltılmamış mıdır? Bu manipölasyonlar sonucu toplum çoğunluğu yanıltılmış olduğu için, toplumsal sözleşme gerçekleşmemiş olabilir mi?

Toplumun manipölüle edildiği ve yanıltıldığı doğru olmasına rağmen, manipölasyon ortamı geçtikten sonra, aynı toplum seçimler yoluyla, 12 Eylül sonrası hükümetlere onay vererek ve 12 Eylül anayasasını değiştirecek bir meclis oluşturmayarak, darbeyi desteklemeye devam etmiştir. Bu durum, suçlu topluma verip, siyasileri temize çıkarma amacıyla değil, toplumsal çelişkileri vurgulama amacıyla vurgulanmaktadır.

Benzer bir durum da siyasi yasaklarla ilgilidir. 1960 sonrası siyasi yasaklar konusunda pasif bir tutum sergileyen AP iktidarları gibi, 1980 sonrası da kendilerini AP'nin devamı gibi gören siyasi iktidarlar, AP'lilerin siyasi yasaklarını uzun yıllar devam ettirmişler ve 1987 yılına kadar sürdürmüşlerdir.

Bunun yanında, 1980 darbesinin bir anayasası olan

1982 anayasasının hala yürürlükte olması ve bu konuda çoğunluk iktidarı ve muhalefetinin çok fazla şey yapmaması da bu konuda zımni olarak toplumsal bir mutabakat olduğunu göstermektedir.

82 anayasasının 1995-2004-2010 tarihlerinde bazı maddelerinin değiştirilmesi, bir başarı gibi sunulması yanıltıcıdır. Zira, darbenin üzerinden yıllar geçmesine rağmen, siyasi iktidarlar ve muhalefet, bu darbenin izlerini silme konusunda çok fazla bir şey yapmamışlardır.

Anayasanın en önemli maddelerinden olan geçici 15.maddesinde,“12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Milli Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.- Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmalarından dolayı, karar alanlar, tasarruflarda bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.” hükmü, demokrasi ve toplumsal sözleşme adına çok ağır bir hükümdür. Bu hükmün tamamen kaldırılması ancak 2010 yılında mümkün olmuştur.

Sırf bu maddenin kaldırılmasının bu kadar yıl gecikmiş olması, toplumun ve toplum çoğunluğunun verdiği destekle iktidara gelenlerin, bu konudaki hassasiyetleri hakkında bize bazı şeyler söylemektedir. Demek ki, darbelere karşı toplumsal reaksiyonda bir gevşeklik, bir onaylama söz konusudur. Bunun varlığı, toplumsal sözleşme tezimizi doğrulamaktadır.

28 şubat sürecinde de benzer bir durum söz konusudur. Toplum çoğunluğunu elinde bulandıran koalisyon, askeri bir baskı altında iktidarı bırakmış ve askerlere karşı direnememiştir. Bu dirençsizlik, sadece siyasi bir dirençsizlik değil, aynı zamanda sivil bir dirençsizliktir. Bu kanaat, toplumda zaman zaman görülen direnişleri göz ardı etmiyor. Sadece bu direnişin büyük bir toplumsal tabanının olmadığını söylemeye çalışmaktadır. Toplumsal bir tabanının olmaması, 28 şubat sürecine de bütün önceki darbelere ve darbe süreçlerine de toplumsal bir meşruiyet vermektedir.

15 temmuz 2016 yılındaki darbe teşebbüsü ve buna karşı geliştirilen toplumsal direnç bütün bir tarih

boyunca var olan darbe kültürünü farklı bir istikamete götürmüştür. 15 temmuz öncesi darbe kültürünün hemen değişmiş olduğunu ileri sürmüyoruz. Ancak, bu direniş, tarihin seyrini değiştirecek önemli bir köşe taşı olduğunu söylemeye çalışıyoruz.

Toplumda darbe kültürünün değişmesini söylemek için, benzer darbe teşebbüslerinin olması ve bütün bunlara karşı toplumsal reaksiyon gösterilip, darbelerin tamamının, en azından birçoğunun püskürtülmesi gerekiyor. Yani açıklıkla şu sorunun cevabının net bir şekilde verilmesi gerekiyor: Bundan sonra Türkiye toplumunda, darbe teşebbüsleri olması halinde, bu toplum çoğunluğu, bunu savuşturabilecek bir güçte midir? Bu tür darbeleri savuşturacak güçte olması ve bunu sık sık tekrarlaması halinde ancak toplumda darbe kültürüne karşı bir direnç olmasından bahsedebiliriz.

Bunun yanında, bu toplumda bir daha darbe olmasının kurumsallaştırılması gerekmektedir. Yani darbe olmaması için, demokratik mekanizmaların işletilmesi, demokrasi kültürünün geliştirilmesi, sivil toplumun güçlendirilmesi gerekiyor. Bunun için sırf batıdan geliyor diye demokrasi ve demokratik mekanizmalara karşı durma konusunda da bir geleneğimiz var. Batıda ‘doğu’ konusunda var olan ‘oryantalistik bakış’ gibi bizde de ‘batı karşıtlığı’ diye

bir vakta bulunmaktadır. Toplumun bu gerçekliğini de dikkate aldığımızda, var olan darbe kültürüne karşı, demokratik reflekslerin güçlendirilmesinin önemi daha da anlaşılır.

Açıktır ki, 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsüne karşı demokratik bir direnç gösterilmiştir. Bu direnç aynı zamanda demokratik bir duruştur. Hem demokratik bir direnç gösterip hem de demokrasiye karşı durma çelişkisine düşmeden, darbenin her türlüsüne karşı durma konusunda toplumsal bilincin geliştirilmesi önemlidir. Bu bilinç geliştirildiği ölçüde, toplumda var olan darbe kültürü geriletilecektir.

B- 12 EYLÜL DARBESİNİN BİLANÇOSU:

650 bin kişi gözaltına alındı.
1 milyon 683 bin kişi fişlendi.
Açılan 210 bin davada 230 bin kişi yargılandı.
7 bin kişi için idam cezası istendi.
517 kişiye idam cezası verildi.
Haklarında idam cezası verilenlerden 50'si asıldı (18 sol görüşlü, 8 sağ görüşlü, 23 adi suçlu, 1'i Asala militanı).
İdamları istenen 259 kişinin dosyası Meclis'e gönderildi.
71 bin kişi TCK'nin 141, 142 ve 163. maddelerinden yargılandı. 98 bin 404 kişi "örgüt üyesi olmak" suçundan yargılandı.
388 bin kişiye pasaport verilmedi.
30 bin kişi "sakıncalı" olduğu için işten atıldı.
14 bin kişi yurttaşlıktan çıkarıldı.
30 bin kişi "siyasi mülteci" olarak yurtdışına gitti.
300 kişi kuşkuyla bir şekilde öldü.
171 kişinin "işkeneden öldüğü" belgelendi.

937 film "sakıncalı" bulunduğu için yasaklandı.
23 bin 677 derneğin faaliyeti durduruldu.
3 bin 854 öğretmen, üniversitede görevli 120 öğretim üyesi ve 47 hâkimin işine son verildi.
400 gazeteci için toplam 4 bin yıl hapis cezası istendi.
Gazetecilere 3 bin 315 yıl 6 ay hapis cezası verildi.
31 gazeteci cezaevine girdi.
300 gazeteci saldırıya uğradı.
3 gazeteci silahla öldürüldü.
Gazeteler 300 gün yayın yapamadı.
13 büyük gazete için 303 dava açıldı.
39 ton gazete ve dergi imha edildi.
Cezaevlerinde toplam 299 kişi yaşamını yitirdi.
144 kişi kuşkuyla bir şekilde öldü.
14 kişi açlık grevinde öldü.
16 kişi "kaçarken" vuruldu.
95 kişi "çatışmada" öldü.
73 kişiye "doğal ölüm raporu" verildi.
43 kişinin "intihar ettiği" bildirildi.

C- DARBE KANUNLARINDA MEŞRUIYET SORUNU

Kanunlar, meşruiyetlerini dayandıkları halk iradesinden alırlar. Bu, kanunun hem bir şekil şartıdır hem de kurucu unsurudur. Bu şekli şart yerine getirilmediğinde, bir meşruiyet sorunu bulunduğundan söz ederiz. Halk iradesi, genellikle kendisini ya bir parlamento kararı ile ya da referandum gibi doğrudan bir şekilde kendisini göstermektedir. Ortada bir parlamento kararının olmadığı durumlarda ya da referandum ile onaylanan durumlarda, ortaya çıkan metin, adına ne denirse densin ve hangi

merci tarafından çıkarılırsa çıkarılsın kanun sayılmaz. Emredici tanımlayıcı ve sınırlayıcı buyruk taşıyan bir metin, sadece başına bir kanun madde numarası yazılması ile kanunlaşmış olmaz. Daha özlü olarak ifade edersek, bir metne 'kanun' denmesi ile o metin kanun haline gelmez. Yani bu metin, toplumsal sözleşme anlamında, toplumun iradesini yansıtmaz.

Anayasalar, nitelik olarak bir 'kanun' hükmünde sayıldığından, aynı kurala tabidir. Yani ya parlamento tarafından onaylanması ya da referandum yoluyla halk tarafından kabulü gereklidir. Bu hem kanunların hem de anayasaların şekli şartıdır. Bu şekli şart yerine getirilmediğinde, kanun 'yok' hükmündedir. Eski deyimle 'keenlemeyekün'dür.

Bunun anlamı şudur: Kanun olarak nitelenen metin, yok hükmündedir. Yani kanun, ortaya çıkmış da bazı zaafı vardır demiyorum, kanun, ortaya hiç çıkmamıştır diyorum. Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında, genel olarak bu şekil şartına uyulmuştur.

Kanunlaşma süreci açısından değerlendirdiğimizde, 12 Eylül geçici rejim döneminde çıkarılan hiçbir kanunun parlamento tarafından onaylanmadığını görmekteyiz. Milli Güvenlik konseyi kararları, 'kanun' şeklinde nitelenerek resmi gazetede yayımlanmaktaydı. Oysaki kanun, toplumsal iradeyi yansıtan resmi bir belgedir. Bu belgeye resmîyet ve meşruiyet veren, onun millet veya onun iradesini temsile yetkili bir parlamento tarafından onanmasıdır. Bu, kanunun kurucu unsurudur. MGK kanunlarının hiç biri, parlamento tarafından onaylanmadığı gibi, Anayasa Mahkemesinde de uzun bir süre iptal davası prosedürü ile denetlenememiştir.

1961 ve 1982 anayasası da yine bir referandum ile kabul edildiğinden burada bu anlamda bir meşruiyet sorunu bulunmamaktadır. Darbeciler tarafından yazdırılan/çıkarılan bir anayasa olmalarına rağmen, ortaya çıkarılan metin, halkoyuna sunulduğundan ve halk tarafından kabul edildiğinden dolayı, bu metinlerde de bir meşruiyet sorunu bulunmamaktadır. Yani gayri meşru bir şekilde darbe yapılmasına rağmen, ortaya çıkarılan metin, bir şekilde halkoyuna sunulduğu için, meşruiyet kazanmaktadır ve ortada bir 'konsensus'ün varlığından söz edilebilir.

Burada şu konu tartışılabilir: Darbe öncesinde, siyasi iktidarı belirleyen halk, darbe sonrasında, neden darbecilerin anayasasını onaylamaktadır. Bu tartışma, bu yazının kapsamını aşmaktadır. Sadece şu söylenebilir: İrade halkta olduğuna göre, halk, kendi iradesini değiştirebilir. Bundan dolayı, darbe öncesinde, siyasi iktidarı belirleyen halk, darbe sonrasında, siyasi iktidarı deviren darbecilerin anayasasına da onay verebilir.

Ancak, 1961 ve 1980 ihtilalinden sonra, geçici dönemlerde, seçilmiş herhangi bir parlamento ortada yok iken, ihtilal komiteleri tarafından kararlaştırılan metinler, teknik olarak 'kanun' sayılmış, 'Türkiye Cumhuriyeti Kanunları' arasına konmuş ve aşağıda da görüleceği gibi anayasal teminat altına alınmıştır:

1980 ihtilalinden sonra, '12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak TBMM Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya

aykırılığı iddia edilemez. (1982 Anayasası, Geçici 15/3 md). Bu dönemde çıkarılan 667 kanun ve 150 civarında kanun hükmünde kararname, Anayasa Mahkemesinin korumasına bırakılmıştır. Bu kanunlar arasında, YÖK kanunu, Milli eğitim bakanlığı kanunu, siyasi partiler kanunu gibi birçok temel kanunun yanında, çok teknik konular da bulunmaktadır.

1980 darbesinin üzerinden, üzerinden bu kadar geçmiş olmasına rağmen hala, darbe kanunlarının yürürlükte olmasını tartışmamız gerekir. Mesela, bu kanunların birçoğu (mesela bir YÖK kanununun), hala yürürlüktedir. Aslında 12 Eylül sonrası parlamentoda grubu bulunan bütün siyasi partilerin,

geçici 15. maddesinin muhteviyatına karşı olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, bir çeyrek asırlık demokrasi tarihimizde, siyasi irade bu maddeyi kaldırmak için bir varlık gösterememiştir. Yani siyasi irade, iradesini gösterememiştir. 1995 ve 2001 yıllarında gündeme getirilen değişiklik talepleri, kısmen de olsa bu maddenin değişmesini sağlamıştır.

1995 yılındaki TBMM'de bulunan partiler, anayasanın geçici 15.maddesini değiştirmek için karar almalarına rağmen, sanki gizli bir el, mecliste bu konunun rafa kaldırılması için uğraş vermiş ve bu madde kaldırılamamıştır. Bu maddenin yukarıda sözünü ettiğim sadece üçüncü fıkrası, nihayet 2001 anayasa

değişiklik paketine girmiş ve kaldırılmıştır. Daha sonra 2007'den sonra da birçok değişiklik yapılmıştır. En köklü değişiklik 2010'daki anayasa değişikliğidir. Başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere, Yargıtay ve Danıştay gibi yüksek yargı mercilerinin yapısı tamamen değişmiş ve darbe eseri ad-dilebilecek birçok hüküm yürürlükten kaldırılmıştır. 'Darbeye teşebbüs' edenlerin yargılandıkları bir dönemde, 'darbeyi yapanlar'ın yargılanmamaları bir çelişkidir. Bu çelişkinin de yargı tarafından çözümlenmesi gerekmektedir. Her ne kadar 12 Eylül darbesini yapanlar, yargılandıysa da bunun çok sembolik olduğu çok açıktır. Zira, sadece darbenin tepe yönetimi yargılandı. Diğer alt kademe askerler yargılanmadı. Ve hatta Ergenekon ve balyoz davaları sürecinde, 12 Eylül döneminde işkence yaptığı ileri sürülen bazı askerler de yargılanmasına rağmen, daha sonra gizli bir el ile beraat ettirildi.

Anayasa, toplumsal iradenin en üst düzeyde bulunduğu noktadır. Piramidin tepesidir. Zira, diğer tüm kanunlar, kanun hükmünde kararname ve diğer mevzuat anayasaya göre şekil alır ve piramidin alt taraflarını teşkil eder. Toplumsal irade toplumun tüm katmanlarından oluşuyorsa, bu bir tür mutabakat metni haline gelir ve herkesin buna uyması kolaylaşır. Aksi halde, kabil-i tatbik olmayan kanunlar ve anayasalardan söz edebiliriz. 1982 anayasasının geçici 15.maddesi tamamen yürürlükten kalkmış olsa da, geçici dönemde çıkarılan 800 civarındaki kanun olarak kabul edilen metin, özel bir düzenleme ile Anayasa Mahkemesinin denetimine açılmalıdır. Zira, anayasanın geçici 15.maddesi kaldırılmasına rağmen, mevcut anayasa bakımından, geçici dönemde çıkarılan 'geçici rejim kanunları' süre geçtiğinden dolayı, artık Anayasa Mahkemesinde iptal prosedürü ile denetlenememektedir.

Tek yol, alt derece mahkemelerinin, anayasa aykırılık iddiasını ciddi bulması ile konuyu anayasa mahkemesine taşımasıdır ki, bu yolla bu maddelerin anayasa mahkemesinin gündemine gelmesi on yılları bulacak bir süreçtir ve böyle bir yolla bu maddelerin ayıklanması mümkün değildir. Nitekim, 30 yıl geçmesine rağmen, hala darbe kanunlarından yürürlükte olan bir çok hüküm mevcuttur.

Konunun başında da dediğimiz gibi, bu hükümlerin, teknik olarak kanun olmadıkları aşikardır. Ancak, ehemmiyetinden dolayı, bu konunun tartışmaya açılması gerekmektedir.

Benim önerim, TBMM'nin bu maddelerin, teknik olarak bir kanun olduklarını ya da kanun sayılmama-

ları gerektiğine dair bir karar almalı ve yasama kudretini göstermelidir. AB'ye uyum çerçevesinde kanunların ayıklanması yapılırken bu konu da göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi halde, üzerinden 30 yıl geçmesine rağmen, hala darbelerin çıkardığı kanunlarla idare edilme kamburunu üzerimizde taşımaya devam edeceğiz.

D- TOPLUMSAL SÖZLEŞME İMKANI VAR MI?

Darbeler ve darbe dışında da toplumda var olan siyasi kamplaşmalar, kutuplaşmaların tarihi yeni değildir. Darbe kültürü kadar olmasa da kutuplaşmaların da bu topraklarda hatırı sayılır bir geçmişi vardır. Özellikle batılılaşma serüvenimizin başladığı

19.yüzyılın ortalarından itibaren toplumda 'batılılaşanlar' ve 'muhafazakarlar' olarak iki kutuplu bir aydın tabakası görürüz. Osmanlı tarihinin son yüzyılını ve Cumhuriyet döneminin tamamını bu iki kutbun çatışması olarak okuyabiliriz.

Batılılaşanlar, Avrupa'nın mevcut durumunu kopyalayınca her şeyin hallolacağını düşünürken, muhafazakarlar, her ne sorun çıktıysa özümüzü kaybettiğimiz tezini savunmaktadırlar. Bu çatışma, Osmanlı Devleti zamanında çok fazla toplumsal taban bulamamasına rağmen, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, toplum çok keskin hatlarla birbirinden ayrılmaktadır. Birinciler, zaman zaman demokratik olmayan yolları savunup bu yollara tevessül ederken, batı demokrasisi ile çelişkiye düşmekten de kurtulamamaktadır. Zira batı demokrasisinden tevarüs edilen kavramlar ve kurumlar, zaman zaman bu topraklarda uygulama imkanı bulamadığı zamanlar

da, 'bize has' şekliyle kavram ve kurumlar ortaya çıkmıştır. Muhafazkar-batılı çatışmasından dolayı, özellikle Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, bu topraklarda, sürekli bir toplumsal çatışma ortamı, sürekli bir kamplaşma hali görülmektedir. Bu durum, toplumun katmanları arasında bir kopuşu ifade etmektedir. En sıradan bir tartışma programında bile, insanlar hemen farklı kamplarda olduğunu göstermekte ve kutuplaştırıcı bir dil kullanılmaktadır. Oysaki, anayasaların olması için toplumsal uzlaşmalar, mutabakatların olması gerekir. Zira anayasanın kendisi, zaten bir mutabakat metnidir. Uzlaşma olmadan toplumsal sözleşme ve anayasaların olması mümkün değildir.

Anayasalar, bir milletin toplumsal sözleşme belgesidir. Toplumlar, anayasa yapmadan önce, hemen uzlaşma kültürü çerçevesinde, bir araya gelmezler. Avrupa'da süren iç savaşlar, Amerika'da yıllarca süren

mücadeleler sonucunda, insanlar, artık savaşı bırakıp, uzlaşma arayışlarına başlamışlar ve nihayetinde de ulus-devlet ile formüle edebileceğimiz bir statü etrafında uzlaşmışlardır.

Avrupa'da imparatorluklar döneminde süren mücadeleler, ulus-devletlerin doğması ile sonuçlanmıştı. Amerika kıtasında süren, özellikle de kuzeyde süren savaşlardan da Amerika Birleşik Devletleri gibi büyük bir devlet ortaya çıkmıştır. Bu arayışların sonunda, Amerikan Anayasası ortaya çıkmıştır(1802). Amerikan Anayasasından tam 200 yıl sonra, Avrupa'da da birleşik bir Avrupa projesi uygulamaya konuldu. Her ne kadar anayasa şeklinde bir metin olmasa bile, Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında yapılan çerçeve anlaşmaları, anayasal nitelikte bir bağlayıcılık taşımaktadır.

Batı coğrafyasında bunlar olurken, Osmanlı İmparatorluğunun bakiyesi üzerinde ise uzlaşma yerine ayrılık rüzgarları esiyordu. Osmanlı topraklarından 60'tan fazla devlet türetilmişti. Yaklaşık 250 yılı bulan bu çözülme süreci, sadece kavimleri, ulusları birbirinden ayırmıyor, aynı zamanda aynı ulusa /kavme mensup toplumları bile ayırıyordu.

Bu gün için hemen bütün islam ülkelerinde görülen parçalanma bu ayrışmanın göstergesidir. Bu coğrafyada görülen ayrışma, batıya göre kendisini konumlandırıyor ve ilerici-gerici, dindar-laik vs. şeklinde tezahür ediyordu. Batı birleşirken, doğu ve güney coğrafyası ayrışıyordu. Anadolu toprakları da bu coğrafyanın bir parçası olarak, bu ayrışmadan nasibini alıyordu. Bu ayrışmayı, Yeniçeri isyanından başlatabiliriz. Hatta bu gün 15 Temmuz süreci olarak bilinen sürecin kökenlerini buralarda arayabiliriz. Sadrazam/padişah indirme ve darbe geleneğine, Osmanlı Devleti'nin bitimine kadar birçok kere karşılaşıyoruz. Medya ve kimi çevreler, darbelerin arkasında batıyı görse bile, bu satırların yazarı, darbelerin asıl köklerinin bu coğrafyadan çıktığına kanidir. Bu kadar köklü bir geleneği bulunan darbelerin, sırf batıdan destekleniyor diye, batıya mal edilmesi, kendi gerçekliğimize gözlerimizi kapamamız anlamına geliyor. Bu yüzden darbeleri engelleyemiyoruz ve bunları engelleyecek toplumsal bilincimizi geliştiremiyoruz.

Bırakın böyle darbeyi önleyici bir toplumsal bilinci, toplumdaki şiddet kültürü, gerektiğinde darbe yapacak şekilde bir toplumsal bilinci geliştirmişdir.

Bitmeyen yeni çeri isyanları, 31 Mart Vak'ası, İttihat Terakki'nin saray darbeleri, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra 2.Meclisin 1. Meclisi tasfiye etmesi (sivil darbe), 1960 ihtilali, 1971 muhtırası, 1980 darbesi, 28 Şubat süreci, 27 Nisan Bildirisi ve 15 Temmuz darbe girişimi, bu darbe kültürünün köşe taşlarını oluşturmaktadır. Bu köşe taşlarının varlığı, darbenin içimizdeki dinamiklerini oluşturur.

Şu soruları sorarak işe başlayabiliriz: Bu topraklar, neden darbe geleneğinin yeşermesine müsait bir zemin oluşturmaktadır? Geleneklerimiz,

kültürümüz ve bunların değişen halleri, bir darbenin vücut bulmasına katkı sağlıyor mu? Sağlıyorsa ne kadar sağlıyor? Yıllarca okuyan, eğitilen insanlarımız, kendi toplumuna neden silahı doğrultuyor? Yıllarca dış düşmana karşı eğitilen askerlerimiz, yüksek rütbeli subaylarımız, neden bir 'iç düşman' üretip silahı bu 'iç düşman'a karşı doğrultuyor? Yıllarca savaş eğitimi alan bu askerler, neden 'iç savaş'ı göze alıp, darbe yapacak hale geliyor?

15 Temmuz darbe girişiminin öncesinde toplumda var olan keskin kutuplaşmalar, aynı zamanda toplumsal uzlaşma zemininin kalmadığı anlamına da geliyordu. İnsanların, farklı fikirleri 'ihanet', farklı fikir sahiplerini 'hain' gördüğü bir toplumda, herkes

birbirini 'hain' olarak gördüğünde, ihanet çemberi çok daha fazla genişleyecektir.

15 Temmuzdan sonraki geçici uzlaşmanın kalıcı bir hale gelmesi, toplumsal yakınlaşmaya bağlıdır. Toplumsal yakınlaşma, farklı kutupların, farklı görüş sahiplerinin, görüşlerini değiştirmek zorunda kalmadan, ortak noktalarda buluşması anlamına geliyor. Ortak noktalarda buluşabilmek, ortak amaçlar belirleyebilmek, bir arada yaşayabilmenin ön şartıdır. Ortak noktalarda buluşamayanlar, bir arada yaşayamazlar. Bir arada yaşamasını bilemeyenler de anayasa yapamazlar.

Toplumsal dinamiklerimiz, şimdiye kadar askeri darbe olmadan herhangi bir anayasa yapmadığımızı önümüze koymaktadır. Sivil siyasetin, bir arada yaşayabilmeyi ve bunun toplumsal uzlaşma yollarını ortaya koyamamasına rağmen, darbelerin bir 'anayasa kurucu' olmalarını izah edemiyoruz. Sivil siyasetin, bir anayasa üretememesi ve bunu toplumun önüne koyamaması da anlaşılabilir değildir. 'Sadece darbeler anayasa yapabilir' algısının oluşması biraz da sivil siyasetçilerden kaynaklanmaktadır. 1961 anayasasının ve 1982 anayasasının halkoylaması yoluyla, halk tarafından yüksek oranlarda kabulü, toplumun, önüne getirilebilecek herhangi bir uzlaşma metnini kolaylıkla kabul edebileceğine işaret etmektedir. Nitekim, Cumhuriyet tarihinin en radikal değişikliklerini ihtiva eden

2010 anayasa değişikliği, referandum yoluyla halkın önüne geldiğinde, halk, bunu da kolaylıkla onaylamıştı.

Öyle ise, burada önemli olan, halkın kabul edebileceği çerçeve bir metnin, halkın önüne konmasıdır. 1961 anayasasından 1980 ihtilaline kadar ve 1982 anayasasından günümüze kadar yürürlükte olan darbe anayasalarının sivil siyasetçiler tarafından kaldırılamamış olmasının sorumluluğunu, sadece darbecilere yükleyemeyiz. 1961'den 1980'e kadar 19 yıl ve 1982'den günümüze 30 yıldan fazla zaman geçmesine rağmen, sivil siyaset, bu anayasaları tamamen yürürlükten kaldıramamıştır.

Bırakın anayasa değişikliklerini, anayasaların geçici maddelerini bile değiştirememişlerdir. 1960 darbesini yapanların, yaptığı uygulamalardan sorumlu olmadığını ifade eden 1961 anayasasının geçici 4.maddesi ve 1980 darbesini yapanların yaptığı uygulamalardan sorumlu olmadığını ifade eden geçici 15.maddesi yıllarca uygulanmıştır. Her iki maddenin de uygulama döneminde Anayasa Mahkemesinin de darbeci zihniyetle paralel hareket etmesi, yargının da demokratikleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç: Çatışma dili, çatıştırır. Kutuplaştırıcı dil, kutuplaştırır. Çatışma ve kutuplaşmadan sonra bunların faillerini dışarıda değil, toplumun dinamiklerinde aramalıyız. Çünkü, uzlaşacak olan bu toplumdur. Darbe, çatışma ve kutuplaşmadan beslenir. Darbelerin olmasını istemiyorsak, öncelik, bu çatışma kültürünün değiştirilmesi ve darbelere karşı toplumsal uzlaşma kapılarının açık bırakılması gerekir.

Anayasalar, çatışma ortamının değil, uzlaşma ortamının sonucu olarak ortaya çıkabilir. Askeri darbeler veya toplumsal çatışma ortamları, bir metin olarak anayasayı yürürlüğe koysa bile, bu metin bir uzlaşma metni olmaz; tepeden inme ve demokratik olmayan bir mekanizma sonucu ortaya çıkan bir buyurgan metindir. Demokratik bir anayasa için önşart, toplumun bütün katmanlarının kendisini bulduğu bir metnin ortaya çıkarılmasıdır. Vatandaş, kendisini anayasada bulamıyorsa, bu anayasa, toplumsal sözleşmeyi ifade etmemektedir.

15 TEMMUZ DARBE KRONOLOJİSİ

15 Temmuz 2016 gecesi hiç beklemediğimiz bir yerden hain bir saldırıya maruz kaldık.

Başbakan Yıldırım, "bir kalkışma girişiminin olduğunu" belirtti ve "bu girişime izin verilmeyecektir" dedi.

Askeri kaynaklar kalkışmanın, ordu içerisindeki Fetullahçı Terör Örgütüne mensup bir grup asker tarafından yapıldığını açıkladı.

TRT'yi işgal eden kalkışmacı askerler, korsan darbe bildirisi okuttular.

Cumhurbaşkanı: Milli irade hareketine yönelik bu kalkışmaya gereken cevap verilecektir. Tüm halkı meydanlara davet etti.

Ankara Emniyet Müdürlüğü savaş uçakları ve helikopterlerin saldırısına uğradı.

TEŞEKKÜRLER TÜRKİYE...

Darbe girişiminde bulunuan FETÖ mensubu askerler gözaltına alınmaya başlandı.

Darbeciler, TRT yayınlarını kesmek için TÜRKSAT tesislerine helikopterlerle saldırdı.

TBMM, kalkışmacı askerler tarafından bombalandı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, havaalanında açıklamalarda bulundu.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı FETÖ irtibatlı yargı görevlileri ve sözde Yurtta Sulh Komitesi mensupları hakkında gözaltı kararı verdi.

Darbeci Tümgeneral ve Albaylar görevden uzaklaştırılarak gözaltına alındılar.

15 TEMMUZ DARBE KRONOLOJİSİ

4. Ana Jet Üs Komutanlığına operasyon düzenlenerek Genelkurmay Başkanı güvenli bölgeye getirildi.

TÜRKSAT'ı bombalayan helikopter düşürüldü ve Jandarma Genel Komutanlığı Özel Hareket polislerince ele geçirildi.

Eski Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Akın Öztürk ve Korgeneral Metin İyidil hakkında, vatana ihanet suçundan işlem başlatıldı.

Başbakan Yıldırım:
Bu kalkışma bastırılmıştır.

Ülkemin Cumhurbaşkanı olarak milli iradenin kendisini şehirlerimizin meydanlarına davet ediyorum.

Recep Tayyip ERDOĞAN

TEŞEKKÜRLER ŞANLIURFA...

15 Temmuz gecesinin ilk dakikalarında verdiği demeçte, 1960 zihniyetine müsaade etmeyeceklerini söyledi.

İlk dakikalardan itibaren halkımızın iradesine sahip çıkmak için meydanlara indik.

"Milletimiz birlik-beraberlik içerisinde darbecilere gereken cevabı verecektir."

Şanlıurfalılar darbe girişimini protesto etmek için sokaklara çıktılar.

Bu tanklar milletin tanklarıdır.
Recep Tayyip Erdoğan
T.C. Cumhurbaşkanı

Karaköprü Belediyesi başkanı, çalışanları ve araçlarıyla darbeye "dur" dediler.

15 TEMMUZ DARBE KRONOLOJİSİ

Türkiye bu tür ucuz ayaklanmalarla satılacak ülke değildir.
Recep Tayyip Erdoğan
T.C. Cumhurbaşkanı

Bu geceler, gündüzler olacaktır.
Recep Tayyip Erdoğan
T.C. Cumhurbaşkanı

Şehirlerimizin meydanlarında halkımızla el ele olacağız.
Recep Tayyip Erdoğan
T.C. Cumhurbaşkanı

15 Temmuz zaferi kutlu bir destandır.
Siz de dedelerinize layık oldunuz.
Büyük bir destan yazdınız.
Binalı Yıldırım Başbakan

Demokrasi nöbetinde halkımızla el eleyiz.
Metin Baydilli

Halkımızla demokrasi nöbetindeyiz.
Metin Baydilli

TEŞEKKÜRLER KARAKÖPRÜ...

Bakan Çelik, "Şanlıurfalılardan yükselen ses Edirne'ye kadar ulaştı. Şanlıurfalıların Allah'ına kurban" dedi.

Kahramanlarımız her zaman kalbimizin ve aklımızın en özel köşesinde yer alacaktır. Metin Baydilli

Tarih zor zamanlarda yazılır. Halkımız 15 Temmuz gecesi eşsiz bir tarih yazmıştır. Metin Baydilli

Tankların önünde yatan, kurşunlara siper olan, zorbaya geçit vermeyen herkesin ellerinden öperim. Metin Baydilli

Bu kalkışma demokrasiye yapılan darbedir. Metin Baydilli

Rabbim şehitlerimizin şehadetlerini kabul etsin. Metin Baydilli